BIBLIOTHE
Nr 8056
TARTUENSIS

TARTON VALTIOYLIOPISTON
SUOMALAIS-UGRILAISTEN KIELTEN LAITOS

POST-JA PREPOSITIOT KESKI-VEPSÄSSÄ

DIPLOMITYÖ

HILDA JSOKUORTI

TARTTO 1964

Esipuhe.

„Post- ja prepositiot Keski-Vepsäjässä" on kirjoitettu esitettäväksi diplomityönä Tartun Valtionyliopiston historiallis- kielitieteellisen tiedekunnan suomalais-ugrilaisella osastolla.

Diplomityön päämääränä on antaa pieni yleiskatsaus keskivepsän murteen post- ja prepositioista.

Työ sisältää viisi osaa:

I. Post- ja prepositioita Keski-Vepsäjässä.
II. Post- ja prepositioiden alkuperää, niiden suhteita toisiin sanaluokkiin.
III. Post- ja prepositioita sijojen ohella.
IV. Myöhäissyntyisiä sijoja keskivepsässä.
V. Post- ja prepositioiden tehtäviä.

Osan työn aineksesta on kerännyt itse tekijä näpyessään Keski-Vep-

säjässä [Vinnitsan (vps. Vingl, sm. Vilhala) tienoilla] tutkimusmatkalla v:n 1963 kesänä. Sen lisäyksenä on käytetty vielä yliopiston kirjastossa löytyviä tekstikokoelmia ja Tarton yliopiston suomalais-ugrilaisella laitoksella olevia Keski-Vepsäjää koskevia käsikirjoituksellisia lähteitä.

Huomautettakoon, että lähteistä poimituista esimerkeistä on jätetty poiskaaret diftongien jälkikomponenttien alta.

x x x

„Sitä Itämeren-suomalaista heimoa, jonka kieltä nykyään nimitetään vepsäksi, on jo tuhatkunnan vuotta asunut Laatokan, Äänisen ja Valkeajärven välisillä kannasalueilla"[1]. Rymittelyn perusteena ovat vepsän kielessä eri seuduilla ilmenevät erilaisuudet.

Venäläiset ovat nimittäneet vep-

---

[1] E. A. Tunkelo, VKÄ s. 1.

säläisiä tšuudeiksi. Myös varhaisemmat suomalaiset tutkijat (Sjögren, Lönnrot, Ahlquist) käyttivät vepsäläisistä nimitystä tšuudit tai pohjoistšuudit. Kielentutkija E.A. Tunkelo turvautuu suuressa "Vepsän kielen äännehistoriassaan" undissanaan Vepsäjä, jota hän käyttää kielimaantieteellisenä terminä tarkoittamassa vepsää puhuvan väestön asuma-alueita[1].

Runsaammin kuin kaksi kolmannesta vepsäläisistä asuu Syvärin eteläpuolella, syrjäisissä saloseuduissa, jotka ovat rikkaat järvistä, joista, kankaista ja metsistä. Tämän monilatvaisen Ojatti-joen latvapuolen ja pienien lisäjokien vesistöalueella asuvat n.s. Ojatin vepsäläiset eli Ojatin ryhmä, jonka väkiluku on v. 1926 laskettu 6502 hengeksi[2].

Vepsäläisten olemassaolon keksi A. Sjögren v. 1824.

Vepsäläisten varhaishistoriasta

---

[1] T. Vuorela, SSK s. 101.

[2] E.A. Tunkelo, VKÄ s. 4.

on olemassa vain niukkoja tietoja. Lükkeelle he lähtivät Suomenlahden eteläpuolelta, saapuivat nykyisille asuinsijoilleen todennäköisesti Laatokan eteläpuolitse ja levittäytyivät Ojattijoen suulta kohti Valkeajärveä. Karjalan ja vepsän kielen läheinen sukulaisuus osoittanee, että nämä kansat ovat jo kantasuomalaisesta ajasta lähtien olleet likeisissä naapurussuhteissa toisiinsa[1].

Valkeajärven seudut mainitaan vielä v:n 1238 jälkeen itsenäisenä ruhtinaskuntana, mutta niiden paikallinen erikoisluonne päättyi nimeistään 1484, jolloin ne liitettiin Moskovan suuriruhtinaskuntaan[2].

Kapitalismin kehittyessä ei vepsäläisistä tullut kansallisuutta, vaan he jäivät venäjän kansan joukkoon.

---

[1] T. Vuorela, SSK s. 102.

[2] Ibidem.

Post- ja prepositioita Keski-Vepsäjässä.

Kuten tiedämme, on suomalais-ugrilaisille kielille ominaista taivutussijojen runsaus (suomessa 15, virossa 14, syrjäänissä 18, vepsässä 10 jne.). Vierekkäin sijojen kanssa käytetään runsaasti post- ja prepositioita. Vepsässä esiintyy molempia edellä mainittuja partikkeleita, mutta esim. syrjäänissä vain postpositioita.

„... post- ja prepositiot (suhdesanat), partikkelit, joita käytetään substantiivin vieressä osoittamaan, missä suhteessa substantiivi on lauseen muihin sanoihin; post- ja prepositiot ilmaisevat yhdessä substantiivien kanssa paikan, ajan, tavan tai muun seikan määräyksen, esim. (pöydän) alla, kautta (maan), ennen (huo-

mista); postpositio on substantiivin jäljessä, prepositio sen edessä"[1].

Keski-Vepsäjästä on saatu seuraavia postpositioita:

aiga(n) 'aikana, läsnä ollessa', ал, алла 'alla', аллę 'alle', алрęi 'alta', ed(e)he 'eteen', jälghe 'jälkeen, perästä', kartte 'tavalla, mukaan (jkn) kielellä, murteella', keskes 'keskessä, seassa, joukossa', keskhe 'keskeen, keskelle, sekaan, joukkoon', keskespęi 'keskeltä', kohtas 'edessä, (johonkin) verraten, sijasta, asemesta', kohtha 'eteen', kohtu 'kohtaan, eteen, vastapäätä', лaptas 'syrjässä, vieressä', лaptha 'syrjään, viereen', mŏd, mŏdha, mŏto 'myöten, pitkin', рoлęлę, рoлhe 'puolelle', polin '(johonkin) suhteen, jostakin', päha 'päähän', päл 'päällä', päлę 'päälle', pälitši 'päällitse, yli', päs 'päässä', rüunaлę 'reunalle', rüunas 'reunassa', sijas 'sijasta, asemesta', siręs 'vieressä', sirhe 'viereen', taga 'takana,

---

[1] A. Penttilä, Suomen kielioppi s. 498.

taakse, takaa', tagapęi 'takaa', tagūt'ši 'takaa, puolesta', t'äh, t'äht 'tähden, vuoksi, takia, varten', vast 'vasten, vastapäätä', vastpęi 'vastasta', -verhe 'viereen', ümbri 'ympäri, suunnilleen'. Esimerkkejä:

sizaran aigan h'än ištui molt'ša 'sisaren läsnä ollessa hän istui vaiti', mij ištuimęi pun алла 'me istuimme puun alla', koir joksi stoлan аллę (Ariste SU 54,[32]) 'koira juoksi pöydän alle', laps' l'äks' sijan алpęi 'lapsi meni (pois) vuoteen alta', i pani-ba mas't'näižen edęhe' ja panivat pärekorin eteen' (Kettunen NVM 72), mašin tuli škoлaлę edhe (Ariste SU 54,[146]) 'auto tuli koulun eteen', a hän pal'ib meid jälghe 'mutta se paukuttaa meitä perään (Kettunen NVM 37), hän pagižęb mīd'än kar'tte (Ariste SU 54,[52]) 'hän puhuu meidän kielellämme', tata m'äni duboile kes'khe 'isä meni tammien keskeen', n'etsę pagin jei mīd'än kes'kes 'se puhe jäi meidän välün', h'än tuli metsan kes'kespęi 'hän tuli metsän keskeltä', hänen kohtas ištui mamazę 'äiti istui

häntä vastapäätä', no pap sijžutihez ǵumaloidén kohtha 'no pappi seisahti jumalankuvien kohdalle' (Setälä NÄKM 221), panin stolan iknan kohtu 'panin pöydän ikkunan eteen', dorogan laptas venub ŕeboi 'maantien sivussa makaa repo' (Setälä NÄKM 237), edéneine uijub mad ḿöd 'etana matelee maata myöten', da vǫda kozan polęlę 'taas on vietävä vuohen puolelle (Setälä NÄKM 327), mä sanun itšem poliń 'minä kerron itsestäni (Kettunen VMLT 541), patshan ṕäha 'patsaan päähän (Setälä NÄKM 307), stolan päl om lamp 'lamppu on pöydän päällä (~ pöydällä)', jäniš joksi dorogas ṕälitši 'jänis juoksi yli tien', t'edŕid istusę hebolę ṕälę 'teeriä istuutuu hevosen selkään (päälle)' (Setälä NÄKM 275), ištub jägibaba patsham ṕäs 'istuu noita-akka patsaan päässä (Kettunen NVM 22), isttę lähtkén ŕöunalę 'istuuduin avannon reunalle' (Setälä NÄKM 238), t'änampäi poig radab tatan sijas 'tänäpäivänä poika työskentelee isän asemesta',

iknan sirẹs istup tsaŕin t'ŭt'ar 'ikkunan vieressä istuu tsaarin tytär' (Kettunen NVM 65), nītšukẹiń̨ẹ sīžui лoudan taga 'tyttö seisoi taulun takana', hän l'ibui stoлan tagapẹi (Ariste SU 541 30) 'hän nousi pöydän takaa', kenak minus tagaitši radọi 'kuka minun puolestani teki työtä' (Kettunen VMLT 295), a man tåht he pid'oit'eлẹsoi 'mutta maan tähden he pidättelivät' (Kettunen NVM 35), miń̨ä pań̨in kravat'iń sīń̨äd vast (Ariste SU 541 31) 'minä panin vuoteen seinää vasten', miń̨ä sird'iń stoлan iknad vastpẹi 'minä sürsin pöydän ikkunasta', astkam dorog'verhe 'käykäämme tien viereen' (Setälä NÄKM 256), l'åhtken ŭmbri kaiken kaivaškanz 'alkoi kaivaa ympäri kaivon' (Setälä NÄKM 268).

Prepositioita:

aigembas 'ennen', edẹлẹz 'edellä', edẹs 'edessä', edū, edou 'ennen, edellä', jäl'ges, jäl'ghe 'jälkeen, perästä', kes'k, kes'kū 'keskellä', keskīń 'kesken', kroḿe 'paitsi', l'äbi 'läpi', l'åhen 'lähellä',

mesto 'asemesta', sijasta', pit'kiń 'pitkin', poikpoli 'pitkin, pitkinpuolin', päl'it'ši 'yli, enemmän kuin, kuluttua', rindar (-ou) 'rinnalla', rindarę 'rinnalle', ši'rit'ši 'ohi, ohitse', vast 'vasten', ůl'emba 'ylemmä, yläpuolella', ůmbŕi 'ympäri, -lle'.

Esimerkkejä:

h'än tuli aigembas sindęi 'hän tuli ennen sinua', kažińe mäńi edęręz emagannost 'kissa meni edellä emäntänsä (Kettunen NVM 111), hän sīžub edęs minęi (Ariste SU 54,[31]) 'hän seisoo minun edessäni', edū ruwnat mi radoimęi p'üudar (Ariste SU 54,[52]) 'ennen päivällistä (aamupäivällä) työskentelimme pellolla', nell'äńź jälghe mindei var m'äńi 'neljäs minun jälkeen vielä meni' (Kettunen NVM 57), pagas't kes'k kůlad 'kirkko keskellä kylää', h'än l'ibui keskīń söndas 'hän nousi kesken syöntiä', mińä eņ t'eda krom'e sindęi ńi k'eda 'minä en tunne paitsi sinua ketääń', l'äbi katuzęs jokśi vezi 'vesi vuoti katon lävitse', l'ähen metsas jokśeb jogi (Ariste SU 54,[63]) 'lähellä metsää-

virtaa joki', poig tuli mesto tatan 'poika tuli isän asemesta', h'än astui pit'kin' dorogas 'hän astui tietä pitkin', ak i uk tuliba poikpoli roudt'en 'akka ja ukko tulivat pitkin rautatietä', koza hippäh't p'älit'ši aidas (Ariste SU 54,[40]) 'vuohi hypähti yli aidan', h'än el'ab rindou mindęi 'hän elää minun rinnalla', mij ajamęi s'iri't'ši d'eręunas 'me ajamme kylän ohitse', vast tarvęd tulęn kod'he 'vasten talvea tulen kotiin', l'enda l'epked ülemba pūvęd 'nosta liepeet ylemmä polvia' (Kettunen NVM 73), dorog mäni ümbri pert'iš 'tie kulki pirtin ympäri'.

Sekä post-että prepositioina käytetään: jälghe 'jälkeen, perästä', p'älit'ši 'päällitse, yli, enemmän kuin, kuluttua', rindar 'rinnalla, vieressä', vast 'vasten', ümbri 'ympäri, -lle' (esimerkkejä ks. edeltäpäin).

Post- ja prepositioiden alkuperää ja niiden suhteita toisiin sanaluokkiin.

Itämerensuomalaisissa kielissä on post- ja prepositioita, joiden vastineet ovat käytöstä aivan hävinneet tai niistä on säilynyt yhdyssanoissa esiintyvät vartalot, esim. sm. taka-, ylä-, vir. lähi-, sise-, vps. -verhe 'viereen' jne. Siitä on tehty johtopäätös, että post- ja prepositiot ovat kehittyneet substantiiveista, joiden muutamat sijamuodot ovatkin saaneet post- ja prepositioiden merkityksen. Tavallisesti esiintyy samavartaloisia post- ja prepositioita monessa sijamuodossa, pääasiallisesti kolmessa paikallissijassa, esim.
sm. rinnalle, rinnalla, rinnalta;
vir. juurde, juures, juurest 'luokse, luona, luota'; vk keskhe, keskes,

keskeispei' keskelle, keskeen, keskessä, keskeltä'.

Z.M. Dubrovina[1] jakaa post-ja prepositiot kahteen ryhmään:

1) post-ja prepositiot, jotka esiintyvät kolmessa sijamuodossa, esim. sm. rinnalle, -lla, -lta,

2) post-ja prepositiot yhdessä sijamuodossa (sm. asemesta).

Ensimmäisen ryhmän post-ja prepositiot ovat lähempänä nomineja, joista ne ovat kehittyneet. Ne post-ja prepositiot voivat esiintyä:

a) kolmessa sisäpaikallissijassa,

b) —"— ulkopaikallissijassa tai kolmessa ns. yleisissä paikallissijoissa, s.o. sijoissa, jotka alkuperäisesti ovat olleet paikallissijoina, vasta myöhemmin ne ovat saaneet toisenlaisen tehtävän, esim. sm. luokse, luona, luota tai vK. alla), alle, alpei' alla, alle, alta' jne.

Kolmessa muodossa esiinty-

---

[1] З. М. Дубровина, Послелоги и предлоги в современном финском литературном языке (väitöskirja) s. 25.

vien post- ja prepositioiden sekä substantiivien välillä ovat seuraavat erovaisuudet:

1) post- ja prepositiot ovat saaneet abstraktisemman merkityksen kuin substantiivit, joista ne ovat kehittyneet (vrt. sm. postpositiota rinnalle ja substantiivia rinta, vk postpositiota päs 'päässä' ja „inessiiviä" päs 'päässä' jne.);

2) post- ja prepositioita ei käytetä kaikissa sijamuodoissa;

3) post- ja prep:lla ei ole adjektiivi-attribuuttia, kuten se voi esiintyä samanvertaisella substantiivilla, esim. sm. hän eli joen varrella, kirveen lyhyellä varrella.

Niinkuin muissa ism. kielissä niin myös keskivepsän murteessa ovat post- ja prepositiot kehittyneet substantiiveista, joiden tiettyjä sijamuotoja käytetään post- ja prepositioina. Jälkimmäiset voivat täten olla nominien säännöllisiä sijamuotoja määrätyssä jäykistyneessä funktiossa.

Työn ensimmäisessä osassa lue-

tellaisista post- ja prepositioista on useimpien materiaalinen lähtökohta helposti tunnettavissa.
Seuraavassa käsitellään substantiiveista kehittyneitä post- ja prepositioita.
a) postpositioita:
aigaⁿ (< aigan < aikana) 'aikana, läsnä ollessa' ~ sm. aikana ~ vir. ajal 'aikana'
al, alla, alle (< ala-) 'alla, allé' ~ sm. alla, alle ~ vir. all, alla 'alla, allé'
alpei (< ala- + päin) 'alta'
edeshe (< ezi 'esi:eden') 'eteen' ~ sm. eteen ~ vir. ette 'eteen'
jälghe (< jälg 'jälki') 'jälkeen, perästä' sm. jälkeen ~ vir. järele 'jälkeen'
kartte (< ? karthe (< *kaltehen) 'jkn tavalla, mukaan' (vrt. sm. kaltainen)
keskes, keskhe (< kesk 'keski') 'keskessä, keskeen, joukossa, joukkoon' ~ sm. keskeen, keskessä ~ vir. keskele, keskel 'keskeen, keskessä'
kohtas, kohtha, kohtu (< koht 'etuosa') 'edessä, eteen, vastapäätä, kohtaan' ~ sm. kohden, kohtaan ~ vir. kohal 'kohdalla'
raptas, raptha (< rapt 'syrjäinen paikka') 'vieressä, syrjässä, viereen, syrjään'

(vrt. sm. lappea 'litteä sivu', vir. lape (gen. lappe) 'syrjäinen seutu')

mȯd, mȯdha, mȯto (< myö (< *mö) 'myöten, pitkin' ~ sm. myöten ~ vir. mööda 'myöten, pitkin'

pohe, polin, pohęhę (< puoli) '(johonkin) suhteen, jostakin, puolelle' ~ sm. puoleen, puolessa, puolesta ~ vir. poole, pool, poolt, poolest 'id'

pär, pärę, pälit'ši, päha, päs (< pä 'pää') 'päällä, päälle, päällitse, päähän, päässä' ~ sm. päälle, päällä, päältä, päällitse, päähän, päässä ~ ~ vir. peal, peale, pealt 'päällä, päälle, päältä'

r'üünarę, r'üünas (< rüün 'reuna') 'reunalle, reunassa' ~ sm. reunalle, reunassa

sijas (< sija 'paikka, vuote) 'sijasta, asemesta' ~ sm. sijasta

siręs, sirhe (vrt. sm. syrjä) 'vieressä, viereen' ~ sm. syrjässä

taga, tagūt'ši (< taka-) 'takana, taakse, takaa, puolesta' ~ sm. taakse, takana, takaa ~ vir. taga, tagant, taha 'takana, takaa, taakse'

tagapęi (< taka- + päin) 'takaa'

t'äh', t'äht (< sm. tähti: tähden, vps. täht-haine 'tähti') 'tähden, takia, vuoksi, varten' ~ sm. tähden

vast (< vast 'vasta') 'vasten, vastapäätä' ~ sm. vasten, vastoin ~ vir. vastu 'id'

vastpei (< vast + päin) 'vastasta'

-verhe (< sm. vieri) 'viereen' ~ sm. viereen, vieressä, vierestä ~ vir. veeres, veerde, veerest 'id'

ümbri (< ümbärduz 'kehä, rengas') 'ympäri' ~ sm. ympäri ~ vir. ümber 'id'.

b) prepositioita:

aigembas (< aig 'aika') 'ennen'

edeṇeẓ, edes, edū, edou (ks. ed(e)h'e) 'edellä, edessä, ennen' ~ sm. edellä, edessä ~ vir. ees

jäl'ges, jäl'ghe (ks. jäl'ghe) 'jälkeen, perästä' ~ sm. jäljessä, jäljestä, jäljelle ~ ~ vir. järel, järelt, järele 'id'

kes'k, keskīn, keskū (ks. kes'kes) 'keskellä, kesken' ~ sm. kesken, keskellä, -lle, ~ vir. keset 'kesken'

krom'e (< ven. кроме 'paitsi') 'paitsi'

l'äbi 'läpi, lävitse' ~ sm. läpi ~ vir. läbi 'läpi'

l'ähen (vrt. sm. lähi: lähen 'lähellä' ~ sm. lähellä ~ vir. lähedal 'id'

mesto (ven. mecmo 'paikka, sijá') 'sijasta, asemesta'

pit'kin' (< pitk 'pitkä') 'pitkin' ~ sm. pitkin ~ vir. piki 'id'

poikpoli (< poikki + puoli) 'pitkin, pitkinpuolin' ~ sm. poikki ~ vir. peikki 'id'

rindaʌ(ę), rindou (< rindaz 'rinta') 'rinnalle, -lla' ~ sm. rinnalla, rinnalle, rinnalta

ůl'emba (vrt. sm. ylempi) 'ylemmä, yläpuolella' ~ sm. yli ~ vir. ůle 'id'.

× × ×

Suomalais-ugrilaisessa kantakielessä sanaluokkien keskinäiset rajat eivät olleet vielä läheskään nüin selviä kuin nykyään. Sitä todistaa myös post-tai preposition yhteys adverbiin ja substantiiviin. (Post-t. preposition yhteyttä verbiin ei ole käsitelty, koska verbistä kehittyneitä post-t. prep:ta on ainoastaan muutamia ja nekin ovat epäproduktiivisia, esim. postp:n n'äht (< nähta) 'nähden, tähden' asemesta käytetään vK:ssä postp:ta 't'äht 'tähden').

Suomalais-ugrilaisten kielten postpositiot eivät ole ainoastaan syntaktisesti esiintyviä apusanoina, vaan ne ovat itsenäisiä sanoja lähellä adverbeja, joilla voi olla osittainen muuttuminen sijojen mukaan. Syntaktisesta asemasta johtuen ne sanat voivat esiintyä sekä itsenäisinä sanoina että apusanoina[1].

Keskivepsän post- ja prepositioiden joukossa on runsaasti sanoja, jotka voivat esiintyä myös adverbeina, koska viimeksi mainitutkin ovat pääasiallisesti kehittyneet substantiiveista. Post- tai prepositiot eivät esiinny itsenäisinä, ne kuuluvat ainoastaan nominin luo. Adverbit voivat olla itsenäisinä lauseenjäseninä, post-t. prepositiot eivät voi. Vrt. muutamia esimerkkejä.

a) postpositio ja adverbi:
keś'kes 'keskellä, välillä, välissä'
ak sīžut'he garkŗoiden keś'kes 'akka

---

[1] P. Ariste, Adverbide arenemisest läänemere keeltes. Teaduslikud tööd, pühendatud TRÜ 150. aastapäevale s. 121.

seisahti karpaloiden keskellä' – ükstoskŭme vot keskes' yksitoista vuotta on välillä (Kettunen VMLT 520)

kohtha 'eteen' (turę minun kohtha 'tule minun eteen' – mänęp kohtha 'menee eteen' (Kettunen VMLT 521)

raptha 'viereen, syrjään' (laps' joksi pätśin raptha 'lapsi juoksi uunin syrjään' – mäńi hän raptaha (Ariste SU 54,[32]) 'hän meni syrjään'

pär, pärę 'päälle, päällä, yllä' (käžipaik om kiven pär 'pyyhelüna on kiven päällä – prihar om uź pindžäk pär (Ariste SU 54,[156]) 'pojalla on uusi takki yllä'; mänę süudan pärę varastamha 'mene sillalle odottamaan – hän pańi pärę ostęt platjan (Ariste SU 54,[140]) 'hän pani ylleen ostetun leningin')

siręs 'vieressä' (rusketšapkęińe ištub metsan siręs 'Punahilkka istuu metsän vieressä' – mä sires istūn da kulīn 'minä vieressä istuin ja kuulin' (Kettunen VMLT 129) jnp.

b) prepositio ja adverbi:

keśkū 'keskellä' (keśkū komnatad

kättud 'keskellä huonetta (on) kehto' – a keskū kuiv sija 'mutta keskellä kuiva paikka' (Kettunen VMLT 129)
l'åhen 'lähellä' (d'ereun om l'åhen lidnas 'kylä on lähellä kaupunkia' – ńemž om l'åhen (Ariste SU 54,1 33) 'lähellä on Nemža')
ümbŕi 'ympäri' (h'ö sīžutíhęz ümbŕi pertíš 'he seisahtivat pirtin ympärille' – mugoińe uitt, om ümbri 'sellainen lammikko on ympäri' (Kettunen VMLT 129) jnp.

Esimerkeistä käy ilmi, että molempia, s.o. post- ja prepositioita sekä adverbeja käytetään ilmaisemaan adverbiaalisia suhteita ja ne voivat esiintyä samassa sijamuodossakin.

× × ×

Post- ja prepositiot ovat myöhemmin kehittyneitä sanaluokkia. Sitä osoittaa se seikka, että yhteys substantiivin ja post-t. preposition välillä on aivan läheinen. Muutamat niistä esiintyvät vielä nykyäänkin substantiivina t. postpositiona, esim.

vK jalg 'jälki': jälghe 'jälkeen'
jälges 'jäljessä'
" på 'pää' : päha 'päähän'
päs 'päässä'
pän 'päällä'
pänę 'päälle'
" rindaz 'rinta' : rindan 'rinnalla'
rindanę 'rinnalle'
" rűűn 'renna': rűűnas 'rennassa'
rűűnan 'rennalla'
" sija 'paikka': sijas 'asemesta
(samoin sm. sija:sijasta, vir. ase:asemel).

Post- ja prepositioita sijojen ohella.

Runsaasti on sijamuotoja suuntaa ja paikkaa osoittavien post- ja prepositioiden joukossa, koska enemmistö edellä mainituista on kehittynyt substantiivien sijamuodoista.
Seuraavassa käsittelemme post- ja prepositioiden sijamuotoja ja niiden käyttöä sijojen ohella.

Nominatiivissa: l'äbi 'läpi'
Genetiivissä: l'ähen 'lähellä'
Partitiivissa: möd 'myöten
Illatiivissa: kartte 'tavalla, mukaan'
mödha 'myöten', -verhe 'viereen'
Inessiivissä: edeŗeŗ 'edellä', sijas 'sijasta, asemesta'
Kahdessa
a) sisäpaikallissijassa (illat., iness.):
edh(h)e 'eteen', edes 'edessä'; jäl'ghe 'jälkeen, perästä', jäl'ges 'id'; kes'khe 'sekaan, joukkoon', kes'kes 'seassa, joukossa' kes'kespeŗ 'keskeltä'; kohtha 'eteen', kohtas 'edessä'; raptha

viereen, syrjään; raptas 'vieressä, syrjässä';
sirhe 'viereen'; sires 'vieressä';
b) ulkopaikallissijassa (allat., adess.):
pär 'päällä'; pärę 'päälle'; rindar (-ou) 'rinnalla'; rindarę 'rinnalle';
c) sisä- ja ulkopaikallissijassa:
edes 'edessä'; edū, edou 'ennen, edellä'; porhe (johonkin) suhteen'; parędę 'puolelle'; päs 'päässä'; pärę 'päälle'; rūunas 'reunassa'; rūunarę 'reunalle'.
Yleisissä paikallissijoissa (ess., part., transl.):
aigah) 'aikana, läsnä ollessa'; ar 'alla'; taga (myös lat.) 'takana, taakse, takaa'.
Instruktiivissa: keskiń 'kesken', pitkiń 'pitkin', polin '(johonkin) suhteen', jostakin'; täh, täht 'tähden, moksi, varten'
Prolatiivissa: pälitśi 'päällitse, yli'; siritśi 'ohi, ohitse'; tagūtśi 'takaa, puolesta'
Latiivissa: taga (myös ess.) 'takana, taakse, takaa'; ümbri 'ympäri'.

1. Nominatiivin ohella.

Nominatiivin ohella käytetään harvoin postpositioita keśkes 'seassa, joukossa', esim. mij keśkes äi vanheid narodad 'meidän joukossamme on paljon vanhoja ihmisiä'.
L. Kettunen[1] huomauttaa nom:n ohella vielä prepositioita ažno 'asemesta' ja krugom 'ympäri, läpeensä', mutta keskivepsästä tekijä ei löytänyt näytteitä. Vilhalan tienoilla esim. käytetään ensimmäisen asemesta postp:ta sijas 'asemesta' ja jälkimmäisen asemesta post-t. prepositiota ümbri 'ympäri'.

2. Genetiivin ohella.

a) postpositioita:
aiga(n) 'aikana, läsnä ollessa', aɹ, aɹɹa, aɹɹe 'alla, alle', aɹpei 'alta', edehe 'eteen', kartte 'tavalla, mukaan', keśkhe, keśkes, keśkespei 'keskeen, keskelle, keskellä, keskeltä', kohtha, kohtas, kohtu 'eteen,

---

[1] L. Kettunen, VMLT s. 538.

'edessä, vastapäätä', лaptha, лaptas, 'viereen, syrjään; vieressä, syrjässä', l'äbi 'läpi', poлhe, poлeлe, polin '(johonkin) suhteen, puolella, puolesta', päha, päs, päл, päлe 'päähän, päässä, päällä, päälle', r'üünas, -лe 'reunassa, -lle', sijas 'sijasta, asemesta', sirhe, sireṣ 'viereen, vieressä', taga 'takana, taakse, takaa', tagapei 'takaa', t'äh, t'äht 'tähden, varten, vuoksi', ümbr'i 'ympäri'. Esimm.

kaiken voinan aigan (Ariste SU 54₂ ³²) 'koko sodan aikana', nel' vell'ed ühten šl'äpeižęnu ar sištas 'neljä veljeä yhden hatun alla seisoo (pöytä)' (Kettunen NVM 129), otkat tuk saved da paŋgat padannaллe 'ottakaa pala savea ja pankaa padan alle' (Setälä NÄKM 220), otkatei händ hagonu arpei 'ottakaa hänet haon alta' (Kettunen NVM 86), stanover' šarah't'i papim por'd'hid'ennost edhe ur'äd'nikaŋk'e 'stanovoi hurahti papin portaiden eteen urjadnikan kanssa' (Kettunen NVM 26), poig ištui лavou it'šezę kart'te 'poika istui lattialla itsensä tavalla', t'iden kartte kut n'etsę vajeh l'ähtęb 'teidän kielellänne kuinka täma sana kuuluu?' (Kettunen VMLT 524), h'än tu-

l'i mid'en kes'khe 'hän tuli meidän joukkoon', metsan kes'kes om peń mägi 'metsän keskessä on pieni mäki', paneb päťšin kohtha jomad źivatoilé '(hän) panee uunin eteen juomat eläimille', ńetsę d'eŕeu ani jarven kohtas 'se kylä on ihan järven edessä' (Kettunen VMLT 540), kana muńi peźäń ʌaptha 'kana muni pesän viereen', magadab dorogan ʌaptas 'makaa tien vieressä' (Kettunen VMLT 540), mužik tuli met'san l'äbi 'mies tuli metsän läpi', da vöda kozan poręrę 'taas on vietävä vuohen puolelle' (Setälä NÅKM 327), mä sanun itšem̨ pol'iń 'minä kerron itsestäni' (Kettunen VMLT 541), tuman sīžub jogen päʌ 'joen yllä on sumu', uk s'emeńźi nagrišt per'tim päʌę 'ukko kylvi naurista pirtin päälle' (Kettunen NVM 32), mätham̨ p'äha l'oul'ein l'ubuda 'mäen päälle on vaikea nousta (Kettunen VMLT 542), zanaveśkan r'ünnas oma svetud 'verhon reunassa on kukkia', l'ībän sijas ost'iń voin (Ariste SU$_{54}$ $^{95}_{1}$), 'leivän asemesta ostin voita', t'ervaʌ void'i akam̨ bokad, hibusęt päs händän sijas 'tervalla voiteli akan kyljet, hiukset päässä hännän sijasta' (Kettunen

NVM 53), uksén sirẹs sīžub vädr 'uksen vieressä seisoo ämpäri', ištuihez ǵumaroidén taga 'asettui jumalankuvien taakse istumaan' (Setälä NÄKM 221), h'än ištub staran taga 'hän istuu pöydän takana', mužịk astub da kirvez vön taga 'mies astuu ja kirves vyön takana' (Kettunen NVM 130), jarvẹn taga l'ämmoi parab 'järven takana tuli palaa' (Kettunen NVM 145), kuhrẹb pagišt'es sejnan tagapại 'kuulee puhuttavan seinän takana' (Setälä NÄKM 225), s'emenvoin se sil'man t'äht 'siemenvoihin verrattavan silmän vuoksi' (Setälä NÄKM 299), kojo radōdén t'äht 'milloin töiden tähden' (Kettunen VMLT 238), déręunan ümbri om met's 'kylän ympäri on metsä'.

b) prepositioita genetiivin ohella: jäl'ghe, jäl'ges 'jälkeen, perästä', mesto 'sijasta, asemesta', poikpoli 'pitkin', esimm.: užinoitas jälges n'et's'ida 'syödään illallista tämän jälkeen' (Kettunen NVM 95), jäl'ghe hīn'an mij mäńemẹi lidn(a)ha 'heinän(teon) jälkeen menemme kaupunkiin', vihm tuli mesto

лumęn 'sadetta tuli lumen asemesta', reboi joksi poikpoli dorogan(~s) 'repo juoksi tietä pitkin' (Ariste SU 54, 45).

3. Partitiivin ohella.

Partitiivin ohella käytetään yleensä prepositioita, mutta esiintyy myös muutamia postp:ta, esim.
jälghe 'jälkeen, perästä, perään', möd, möto 'myöten pitkin', vast 'vasten, vastapäätä'. Esimerkkejä:
a hän palib mid' jälghe 'mutta se paukuttaa meitä perään', kaži libub pud möd 'kissa küpeää puuta myöten', minä astun dorogad möto 'minä astun tietä pitkin', ara isttę bohatad vast 'älä istuudu rikasta vastapäätä' (Kettunen NVM 151), uk pani luudan pertid vast 'ukko pani luudan pirttiä vasten'.

b) prepositioita:
aigembas 'ennen', edęs 'edessä', edū, edou 'ennen, edellä, jälghe, jälges 'jälkeen, perästä', kesk 'keskeen', keskū, keskou 'kes-

kellä', kromé 'paitsi', mödha 'myöten, pitkin', ŕindan, ŕindou 'rinnalla, vieressä', ülémba 'yläpuolella', ümbŕi 'ympäri, -lle', esimm.

h'än tuli aigembas sindẹi 'hän tuli ennen sinua', vel' oli naitẹt tatan edou korẹndad 'veljen oli isä naittanut ennen kuolemaansa' (Kettunen NVM 57), a vel' ajoi jo edū mindẹi jarvhe (Ariste SU 54_2 [27]) 'mutta veli ajoi jo ennen minua järvelle', vall'astaske hebo ǵälges peivaɹasmat 'valjastapa hevonen auringonlaskun jälkeen' (Kettunen NVM 112), dorog jälghe vihmad (Ariste SU 54_1 [147]), h'än pani svetud kes'k stoɹad 'hän pani kukat pöydän keskeen', kes'kou jarved l'ämmoihud 'keskellä järveä tuli' (Kettunen NVM 133), kaik ol'iba śuimhas kromé sindẹi 'kaikki olivat kokouksessa paitsi sinua', miń'ä ajan mödha vet 'minä ajan vettä myöten', hän ištub rindan minẹi (Ariste SU 54_1 [31]) 'hän istuu minun vieressäni', kol'a ištub ŕindou vas'ad 'Kolja istuu Vasjan vieressä', ül'emba ristluid rung 'ristluiden yläpuolella on selkäranka (Kettunen VMLT 546), dub om ül'emba katust 'tammi on katon

yläpuolella', rapsed joksiebad ümbri järved' lapset juoksevat järven ympäri'.

4. Illatiivin ohella.

Illatiivin ohella käytetään postp:ta polin 'johonkin) suhteen, jostakin' ja prepos:tä pitkiń 'pitkin', vast 'vasten, esim. a vozihe polin sina väheižen ližazid' mutta vuosiin (nähden) sinä vähän lisäsit (Tunkelo VKÄ 380)', venub pitkiń dorogaha (Ariste SU 541 45)' loikoaa tietä pitkin', pitkiń jogehe ajoi 'pitkin jokea ajoi (Kettunen VMLT 295), vast mäghe tuli vihm 'sade oli mäkeä vasten', vast kežha ku kandab 'kesää vasten kun poikii (Kettunen VMLT 547).

5. „Inessiivin" ohella.

Samoin kuin ablatiivi puuttuu vepsästä elatiivi, vaikka -sta~-stä- -päätteinen erosija jo kantasuomen nomineilla oli olemassa. st:llisen elatiivin asemesta käytetään toisinaan pelkkää -s~š-päätteistä „inessiiviä"[1].

Kuten partitiivin niin myös „inessiivin" ohella käytetään keskivepsässä tavallisesti prepositioita. Postpositioista käytetään päliťťi 'päällitse, yli, ylitse' ja ümbŕi 'ympäri', esim. Lind leńdi järves päliťťi 'lintu lensi yli järven', mińä astuin päliťťi dorogas 'minä menin tien ylitse', nagrabad hänes ümbŕi 'nauravat hänelle' (Kettunen VMLT 548).

b) prepositioita:
keskiń 'kesken', läbi 'läpi', lähen 'lähellä', pitkiń 'pitkin', poikpoli 'pitkin', päliťťi 'päällitse, yli, ylitse', siŕiťťi 'ohi, ohitse', tagŭťťi 'takaa' ümbŕi 'ympäri'. Esimerkkejä:

---

[1] E.A. Tunkelo, VKÄ s. 78-79.

ala händ nousta keskīń uńiš 'älä häntä herätä kesken unta' (Kettunen VMLT 547), kärbaińe läbi sobas houkahtab 'kärpänen puraisee vaatteen läpi' (Kettunen VMLT 547), l'ähen škoras om suŕ mägi 'lähellä koulua on suuri mäki', hän astui tatanke pit'kiń ulitsas 'hän meni isän kanssa pitkin katua', poikpoli joges oma paŕźid 'pitkin jokea on hirsiä', p'äl'it'ši ŕüwnas vezi mäńi (Ariste SU 54,1 44) 'vesi meni yli reunan', t'e mäńi p'äl'it'ši soz 'tie kulki suota myöten', h'än sanęi, mišto mińä tuliźin p'äl'it'ši vodęs 'hän sanoi, että tulisin vuoden kuluttua', hän ajęi siŕit'ši mīd'än kodiš (Ariste SU 54,1 40) 'hän ajoi meidän kodin ohitse', mänop tagūt'šį peŕtiš 'menee tuvan takaa' (Kettunen VMLT 548), ńägišt ukon, kudam ümbŕi l'ämiš 'huomasi ukon, joka oli tulen ympäri' (Setälä NÄKM 274), ŕeboi ńuhaihez ümbŕi mäthas 'repo muuski ympäri mättään (Setälä NÄKM 277), ümbri buišįš jokseškańź 'ympäri tynnyriä juosta' (Kettunen NVM 28).

6. Allatüvin ohella.

Allatüvin ja adessüvin ohella käytetään ainoastaan postpositioita, ne ovat allatüvin yhteydessä seuraavat: ed(e)h'e 'eteen', jäl'ghe 'jälkeen', kes'khe 'keskeen, sekaan', kohtha 'eteen', pärę 'päälle', rindarę 'rinnalle, viereen'. Esimm.
h'än ištui s'nimainužarę edh'e 'hän istui valokuvaajan eteen', ǵokseb reboile ǵälghe 'juoksee revon jälkeen' (Setälä NÄKM 241), da heinarę keskhe panęd 'ja heinän sekaan panet' (Kettunen VMLT 549), mama panęb l'ibän stolarę kes'khe 'äiti panee leivän pöydän keskeen', ak da uk ištuihęz pinorę kohtha 'akka ja ukko istuutuivat nuotion eteen', poig mäń i adrluzikarę pärę istuihez 'meni savipoika ja istuutui aatranluottimelle' (Setälä NÄKM 275), ol'gerę pärę litšket pandas 'olkien päälle pannaan riuvut' (Kettunen VMLT 239), hän ištui hänęrę rindarę (Ariste SU 54,[31]) 'hän istui hänen vierelleen'.

7. Adessiivin ohella.

Adessiivin yhteydessä käytetään seuraavia postp:ta:
edęs 'edessä', kohtas 'edessä, vastapäätä', pän, päu 'päällä'. Esimm.
stoлaл edęs sižub stuл (Ariste SU 54,[94]) 'tuoli on pöydän edessä', škoлaл(~n) kohtas sižub лafk (Ariste SU 54,[96]) 'vastapäätä koulua on kauppa', ištub adrлuzikou päu saviné poig 'aatranluottimella istuu savipoika' (Setälä NÄKM 220).

Adessiivin asemesta käytetään enimmäkseen genetiiviä.

Myöhäissyntyisiä sijoja keskivepsässä.

Yleinen käsitys päätteiden synnystä lienee yhä se, että ne ovat alkuaan olleet erillisiä sanoja, jotka lausepainottomina ovat kiinty-neet edellisen sanan loppuun ja siinä asemassa vähitellen menettä-neet sekä alkuperäisen merkityk-sensä että äänteellisen itsenäisyy-tensä tällöin paljon lyheten ja muutenkin muuttuen[1].

„Suomalais-ugrilaiset kielet ovat osoittaneet päinvastaista kehitys-suuntaa kuin indo-eurooppalaiset kielet, pyrkimystä sijajärjestelmän rikastuttamiseen, kun taas jälkim-mäisissä sijataivutus yleensä on käyh-tynyt antaen tilaa lisääntyvälle pre-positioiden käytölle. Tämä kehi-

---

[1] L. Hakulinen, SKRK s. 77.

tyksen erisuuntaisuus on sgr. taholla lisännyt, indoeurooppalaisella taholla vähentänyt kielen rakenteen synteettisyyttä[1].

Koska postpositioista kehittyneet sijat eivät ole ominaisia kaikille ims. kielille, vaan ainoastaan muutamille kieliryhmille t. kielille, tästä voi päättää, että niiden sijapäätteiden kehittyminen on myöhäistä.

Suomi on ainoa ims. kieli, jossa ei ole myöhäissyntyisiä sijoja [virossa ja liivissä on kummassakin yksi postpositiosta kehittynyt sija — komitatiivi (vir. -ga, lv. -ks), vatjassa kaksi sellaista sijaa — komitatiivi (-kā, -kà, -ka) ja terminatiivi (-ssā, -ssāg)].

Eniten on kehittynyt sijapäätteitä postpositioista vepsän kielessä, verrattuna toisiin sgr. kieliin. Vepsän kielessä on huomattava assimilaatio ja sandhi — ne ovatkin tärkeät seikat postp:n liittymiseen perussanaan.

---

[1] L. Hakulinen, SKRK s. 90.

1. ke-komitatiivi.

Muutamissa ims. kielissä ke-partikkeleilla ja sijapäätteillä (sm. kera, vps. -ke, -ked jne.) on komitatiiviset ja instrumentaaliset funktiot, ims. kielissä ke-partikkelit olivat alkuaan adessiivin ja allatiivin sijoja — kehittyneet substantiivista kerta 'aika, järjestys'. Yhteyttä muotojen kerta ja -ke välillä on paremmin huomattava vepsän adverbeissa kerdā '(omata) jonkun kanssa' ja kerdanz '(ottaa) mukaan', sillä suomessa on tapahtunut vahvempi lyhentyminen (kera < keralla [< kerralla], keralle)[1].

ke-partikkeleita ja sijasuffikseja käytetään pääasiallisesti Pohjois- ja Keski-Vepsäjässä, vE -nu, -nud (< *mōt) käytetään myös komitatiivisessa funktiossa.

Sekä postp:t että ke-muodot ovat vepsässä läpineet ekstensiivisen lyhentymisen, on mahdollista, että se

---

[1] F.J. Oinas, DSPCBL s. 56.

on tapahtunut seuraavasti: kerdal (? kerdale) >> *kerda > kerd > -ked > -ke. kerd > -ked, jossa r > ð painottoman aseman takia[1].

Komitatiivin pääte -ke on liittynyt n-päätteisen genetiivin kanssa: -n + -ke > -nke. Vepsän kieliopissa[2] ei ole komitatiivia esitetty sijojen joukossa, vaan se on yhdessä muiden postpositioista kehittynyt sijojen kanssa asetettu erilliseen luokkaan — n.s. sijalisäykset (käänduzlizad).

Myös L. Kettunen teoksessaan „Vepsän murteiden lausopillinen tutkimus" käsittelee niitä sijoina ja kirjoittaa niiden päätteet -ke, -ked jnp. edellisen sanan kanssa yhteen, esim. regiižidenke 'kelkkojen kanssa' (s. 29), minunke 'minun kanssani' (s. 63) jne. Mutta E.N. Setälä[3] on kirjoittanut ke-komitatiivin joskus yhdysviivalla, esim. d'engoidə-ke tul' 'tuli rahoinensa' (s. 220), joskus taas erikseen genetii-

---

[1] F.J. Ojnas, DSPCBL s. 72.

[2] M. Hämäläinen - F. Andrejev; VKG s. 18-19.

[3] E.N. Setälä - H. Kala, NÄKM Helsinki 1951.

vistä, esim. oksaŋ ke 'oksan mukana' (s. 252) jnp. Tämän kirjoittaja pitää muotoja -ke, -ked jne. sijapäätteinä ja kirjoittaa ne yhteen (kuten Vilhalan tienoilla äännetään).

Mm. olkoon huomautettu, että vepsän kirjakieli perustun keskivepsän murteisiin.

Esimm. ke-muodon lüttymisestä genetüviin: vK -ke, -ked, (-ken) 'kanssa, kera, joukossa' -ke:

mīl'ę andęiba kofiad maidoŋke 'meille annettiin kahvia maidon kera' mińä astun vel'eŋke śuimha 'minä menen veljen kanssa kokoukseen', sordatad vojuibä vragoidéke (Ariste SU 54, 96) 'sotilaat taistelivat vihollisten kanssa', vazoidéke pań 'vasikoiden joukkoon pani' (Kettunen NVM 59), mäńi toižęm poigaŋke metsha 'meni toisen pojan kanssa metsään' (Kettunen NVM 75), hö sinna mamaŋke ajöiba 'he sinne äidin kanssa ajoivat' (Kettunen NVM 112), s'eŋke i l'ähten 'sen kanssa lähdenkin' (Setälä NÄKM 252), žeńih ajab om

vell'en ke 'sulhanen ajaa veljensä kanssa' (Setälä NÄKM 336), kaikidé ruskijoidé raffoid'eijke (Ariste SU 54$_1$ 124)' kaikkien venäjän kansojen kanssa'

-ked:

i el'ä rambhid'eked 'ei elä lammasten joukossa' (Kettunen NVM 58), iägi koidjan itšeže poigid'eyked (Ariste SU 54$_2$ 9)' näki karhun poikasiensa kanssa', toižid' nitšukeižid'eyked (Ariste SU 54$_1$ 142)' toisten neitosten kanssa'

-ken (ainoastaan vK Uzkylän murteessa):

tatayken elin 'elin isän kanssa' (Kettunen VMLT 363), lehmid'eyken käved 'käveli lehmien kanssa' (ibidem).

2. mö-prolatiivi-komitatiivi.

Kaikissa ims. kielissä mö-partikkeli on käynyt ilmi pääasiallisesti prolatiivisessa, osittain myös komitatiivisessa merkitystehtävässä (vir. möödä, vtj. mötä, sm. myötä, myöten, vps. möte, möde). Muutamissa koillisissa ims. kielissä mö-postpositiot osoittavat tendenssiä kehittyä sijapääteiksi[1].

myö vartalon alkumerkitys on taka, perä ja tästä vartalosta näkyy johtuneen uusi vartalo myötä. Partikkeli myötä on ehkä parhaiten selitettävä alkuperäisen vartalon partitiiviksi[2].

Vepsän mö-post-ja prep:ta käytetään partitiivin ohella. On ainoastaan eräs seikka, jolloin mö:tä käytetään allatiivin yhteydessä [dälé mödha 'jäiden lähdettyä' (Kettunen VMLT550)].

---

[1] F.J. Oinas, DSPCBL s. 78.

[2] A. Jännes, Suomen partikkelimuodot s. 150.

Järvisen kylissä pääte -ä on kehittynyt ensimmäisen taka ö:n vaikutuksesta. Dentaaleihin päättyvien muotojen rinnalla (-möd, -med, -mud) käytetään myös vokaaleihin päättyviä: -mö, -me, -mu jne.[1].

Ainoastaan seuraavia keskivepsän muotoja (jotka liittyvät partitiiviin) voi pitää sijapäätteinä: -me, -ine, -mu, -med, -niet, -mö jne.[2].

mö-prolatiivista-komitatiivista kirjoittaa K. Kont[3], että postpositiosta mö'd 'myöten, pitkin' on kehittynyt sija, joka on liittynyt partitiiviin. Sillä sijalla on paitsi komitatiivista tehtävää nielä prolatiivinen funktio. Keskivepsän murteissa se sija onkin käytettävissä ainoastaan prolatiivisessa funktiossa, samoin myös vepsän kk:ssä, jossa on pääte -me: roudtedme 'rautatietä myöten'.

Huomautettakoon, että vK:ssä on

---

[1] F. J. Oinas, DSPCBL s. 102.

[2] F. J. Oinas, DSPCBL s. 107.

[3] K. Kont, Postpositsioonidest tekkinud käänded läänemeresoome keeltes s. 10-11.

päätteen -me jup. edessä säilynyt partitiivin loppu -d. Keskivepsästä on saatu seuraavia muotoja:
-me, -ḿe, -med, -ḿede, -mu, -mö 'myöten, pitkin, mukaan, kautta, vasten', esimm.

-me: t'e mäńi sodme 'tie kulki suota myöten', metsadme jokś'ęndęb 'juoksee metsää pitkin' mińä oigęndan d'eŋgad pot'š'tadme 'minä lähetän rahat postin kautta' h'än iški storadme 'hän löi pöytää vasten' mij radamęi pranadme 'me työskentelemme suunnitelman mukaan' kaikut'š'erę makstas it'š'ezę radodme (Raiste SU 54₁ 97) 'kaikille maksetaan työtänsä myöten', astu iknannę arušt'me 'astu pihaa pitkin' (Kettunen NVM 151), ivan astub ǵögerandadme 'Iivana kulkee joenrantaa pitkin' (Kettunen NVM 105), mina ńetšęn havadon vajehtan vell'ed-me 'minä tämän säkin vaihdan veljen kanssa (Setälä NÄKM 218), mińä radoin ut'š'itel'än venäi ḳelt'me 'minä työskentelin venäjän kielen opet-

tajana (Ariste SU 54, 126)

-nie: astub lidnadnie 'astun kaupunkia pitkin' (Kettunen NVM 82), hüppi t'ehut nie 'hyppi polkua myöten' (Setälä NÄKM 308), endę astub piha pündoid nie 'astumpa kerran nuorinnies peltoja myöten (Setälä NÄKM 254), tošt' t'ednie vüi tatannost 'toista tietä myöten isän tykö' (Setälä NÄKM 229),

-med: madmed 'maata myöten (Kettunen NVM 133)

-niede: kunud pertid niede 'vanhaa piirtiä myöten (Setälä NÄKM 506)

-mu: venhen järvędmu ajad 'veneellä järveä pitkin kuljet (Kettunen NVM 130), astuin miña polaykaštmu 'astuin minä ketoa pitkin' (Kettunen NVM 140)

-mŏ: astutas dorogadmŏ 'astuvat tietä pitkin' (Kettunen NVM 76), kuivadmŏ kujoštmŏ 'kuivaa kujaa pitkin' (Kettunen NVM 140).

Kuten esimerkeistä käy ilmi, on mŏ-sijapäätteellä aika paljon tehtäviä ja K. Kont ei ole oikeassa, kun hän väittää, että keskivepsässä se sija esiintyy harvoin (ks. K. Kont „Post-

positsioonidest tekkinud käänded lääneneresoome keeltes s. 11/.

3. sā- terminatiivi.

sā-partikkeleita ja sijapäätteitä käytetään kaikissa ims. kielissä pääasiallisesti terminatiivisessa tehtävässä[1].

Kaikkein todennäköisin on J. Mägisten ja L. Postin oletus, että vepsän -sai on ollut verbi *sādem. -sai voi olla kehittynyt seuraavasti:

*sādem > *saem > saim > -sai.

Koska vepsän d (<*δ) on taivallisesti säilynyt, niin sen katoaminen täytyy olla yhteydessä sai-partikkelin lausepainottomuuteen[2].

E. A. Tunkelon[3] mukaan alkaa ss:llä vepsän illatiivin ja latiivin liittyvä terminatiivipostpositio -ssai ~ -ssąi ~ ~ssai ~ ~ -ssei ~ ~ -ssäi ~ ~ -ssei ~ ~ -ssā (~ -sā) ~ ~ -ssä 'saakka, asti'. -ss- on syntynyt painollisen sonantin jäljessä, esim. *päi vähäsai > vE päihässä, mutta sitten yleistynyt tapauksiin kuin mähan (*sāje > mahassai).

---

[1] F. J. Oinas, DSPCBL s. 139.

[2] F. J. Oinas, DSPCBL s. 168.

[3] E. A. Tunkelo, VKÄ s. 234-235.

Kieliopissa „Vepskijan kelen grammatik" väitetään, että terminatiivin pääte -sei lüttyy illatiiviin, inessiiviin, allatiiviin ja adessiiviin, mutta tarkastetussa aineistossa puuttuvat näytteet.

Keskivepsässä käytetään päätteitä -ssęi, -ssei ja -ssäi (Vinglan tienoilla -ssęi) ja merkitsevät 'saakka, asti'. Esimerkkejä:

-sai: n'etsę d'evotskaine ehthasai pertiš oli 'tyttö oli pirtissä iltaan asti' (Setälä NÄKM 249), sihe sąi mužik netsę eli 'siihen saakka mies eli' (Setälä NÄKM 244), lämi palab puhu tüvespąi ladvha sąi 'tuli palaa pitkin puuta tyvestä latvaan saakka' (Setälä NÄKM 272)

-ssei: revol'utsijahassęi vepsad el'iba gol'l'as (Ariste SU 54₂ [28]) 'vallankumoukseen asti vepsäläiset elivät köyhästi' ol'imei kod'iš ehthassei (Ariste SU 54₁ [27]) 'olimme kotona iltaan asti'

-ssęi: vazęižęd sižubad vedęs pouvhessęi 'vasikat seisovat vedessä polviin asti', pr'ihain'e mäni vedhe kagrhassęi 'poika meni veteen kaulaan asti', ad'ivoikatęiš kahtętoškümn'e-

he tšashussẹi 'olkaa vieraina kello kahteentoista asti' (Kettunen NVM 113), hän kumarzi mahassẹi 'hän kumarsi maahan asti' (Kettunen NVM 124)

-ssäi: ištui möst ehthassäi 'istui taas iltaan saakka' (Kettunen NVM 74), joti humalahassäi ninou 'juotti viinalla humalaan' (Kettunen NVM 83).

sä-partikkelin liittymisestä latiiniin (kuten E.A. Tunkelo huomauttaa) ei löytänyt tekijä käytetystä kirjallisuudesta esimerkkejä.

4. päi - separaatio.

a). Postpositionaalielatüvi.

„Tavallisesti elatüvin asemassa on postpositionaali, jonka muodostavat inessüvi ynnä päin-postpos:n edustajat: vÄ päi ~ pai ~ pai, vK päi ~ pei ~ pei, vE pä"[1].

-päi lüttyneenä inessüviin merkitsee suuntaa (vrt. sm. päin). Esimm.

-pei: händast ved'ibä jogespei (Ariste SU 54₁[2]) 'hänet temmattiin joesta', pezaspei l'ähtęb irdaję 'pesästä menee pois (ulos)', hihnaD punotud linaspei (Ariste SU 54₁[21]) 'hihnat (ovat) punottu pellavasta'

-pęi: mij el'amęi kūme virstad lidnaspęi 'me elämme kolme virtaa kaupungista', mińä pomut'šin kirjan vel'l'espęi 'minä sain kirjeen veljeltä', t'erhudęt sizaraspęi 'terveisiä sisarelta', mij ajęimęi škoлaspęi 'me ajoimme koululta'

---

[1] E. A. Tunkelo, VKÄ s. 79.

lapsed pajatiba ihastusišpei 'lapset lauloivat riemusta'

-pai: eliba hei dérevniaspai üks virst 'elivät he kylästä yhden virstan päässä' (Kettunen NVM 19), painen tuob metsaspai 'painen tulee metsästä' (Tunkelo VKÄ 80).

b). Postpositionaaliablatiivi.

„Kantasuom. -lta-, -ltä- päätteisestä nominisijasta mikyvepsässä eidе jälkeäkään, vaan ero- eli lähtöpaikkaa ilmoittavalla suomen, karjalan, vatjan, viron ja liivin ablatiivilla on tavallisempana vepsäläisenä merkitysvastineena postpositionaali, jonka aineksina ovat adessiivi ja partikkeli vÄ -pai, -pai, vK -pai, -pei -pei, vE -pä (< -päin), kirjakiel. -pei"[1].

Esimerkkejä keskivepsästä:

-pai: minä mägijpai gokšen 'minä juoksen mäeltä (Setälä NÄKM 223), ajab muzik mellitsoupai 'ajaapa

[1] E.A. Tunkelo, VKÄ s. 68.

mies myllyltä' (Setälä NÄKM 221), itše läkš pätsil pai 'itse hän läksi minulta' (Setälä NÄKM 244), ota --minun napsužid pätšupai 'ota minun lapsoset minulta' (Junkelo VKÄ 68)

-pei: tšort tuli hädmähä kaskenpei 'piru tuli häätämään kaskelta' (Kettunen NVM 53), niitšukeine läksi pätšupei 'tyttönen läksi minulta' (Kettunen NVM 49)

-pei: ota knig staroupei 'ota kirja pöydältä', mužik tuli soupei 'mies tuli suolta', surō dorogpei 'suurelta tieltä'.

c). Illatiivi-direktiivi.

Jos pääte -päi liittyy illatiiviin, saadaan suuntaa merkitsevä sija — illatiivi-direktiivi, joka vastaa kysymykseen mihin päin?, mihin suuntaan? Inessiivin ja adessiivin yhteydessä on päi muuttunut sijapäätteeksi, mutta illatiivin rinnalla se voi esiintyä vielä itsenäisena postpositionakin. Siitä voi päättää, että päi illat. yhteydessä on ainoastaan osittain sijapäätteeksi kehittynyt postpositio.

-päi sijapäätteenä: mij astumei metshapei 'me astumme metsään päin' peritižem, minuhimpai otsaižin 'pirttiseni, otsasesi minuun päin' (Setälä NÄKM 253), tutar ozutap sormen kazakahapei 'tutar näyttää sormella renkiin päin' (Kettunen NVM 103), vanhapäi mäni 'meni vanhuuteen päin' (Kettunen VMLT 367)

-päi postp: na:
ravazakaine astui nemžha pei 'vanha akka astui Nemžaan päin'.

5. Subessiivi ja superessiivi.

a/. Subessiivi.

Subessiivi ja superessiivi vepsässä ovat todisteina siitä, että muiden sijojen kehittyminen yhä jatkuu. Kirjakielessä ne vielä eivät esiinny. Subessiivin pääte on kehittynyt postpositioiden *ar, au ~ ou* (vK) ja *ā* (vE) liittymisestä perussanan genetiiviin. Siitä kirjoittaa E.A. Tunkelo[1]: Sellaiset näytteet kuin *Si barbeižennoupei* 'varvun luota', *ou prihonnou, tul'-nnoupai* 'on pojan luona, tuli --- luota' antavat aihetta olettaa, että genetiiviin liittyvä postpos. *-no* (< *lōk*) 'luo' voi olla puheenalaisen *-nn:n* kanssa tekemisissä. Postpositionaalityypeistä *iknannо* 'ikkunan luo', *iknan/nar ~ -nou* 'ikkunan luona' on *-nn-* voinut tarttua myös postpositionaaliin *iknanar ~ -ou* 'i. alla', niin että sekamuodosto-

---

[1] E.A. Tunkelo, VKÄ s. 374.

ma iknann/ал ~-ou 'i. alla', joka usein on ≡ 'i. luona'.

Esimm.: koir jokseb vastha iknannau 'koira juoksee pihalla vastaan' (Setälä NÄKM 52), vönnал 'vyön alla' (Tunkelo VKÄ 374) jnp.

Koska se sija on vasta kehittymäisillään, sentähden äännetään pääte enimmäkseen itsenäisenä ja kirjoitetaan erikseen, esim. händikas jokśeb metsan ал 'susi juoksee metsän alla'.

Postp:ssa алле on loppuvokaali vielä säilynyt, sana ei ole menettänyt painoaan eikä liittynyt sijapäätteeksi, esim. pane d'eŋgad p'öruzęn алле 'pane rahat tyynyn alle'.

b). Superessiivi.

Kun postp:t pär (vK, vÄ), päu (vK) ja pä (vE) liittyvät genetiivin, ne muodostavat sijan, jaka merkitsee 'päällä'. Genetiivin -n on p:n edessä muuttunut m:ksi, esim.

ńügudé om jogempär uź śůud 'nykyään on joella uusi silta'.
Kaksitamiseksi jäänyt allatüri (pä-
re) on itsenäisyytensä postp: na säi-
lyttänyt, esim. panin knigan sto-
ran päre 'panin kirjan pöydän
päälle (pöydälle)' (vrt. ven. на стол
'pöydälle').

6. lō-sijojen ryhmä.

Ims. kielissä on ryhmä lō-partikkeleita ja sijasuffikseja, jotka vastaavat suomen postpositioon luo t. luokse, luona, luota. Muissa ims. kielissä ovat toisenlaiset vartalot: vir. ja lv. jūre- (vir. jūres, jūrdę, jūrest, lv. jūr, jūrǯ, jūrtǯ), vtj. tūve- (tūvē, tūvenā, tūveā), myös jūrē, jūrǫza, jūressa ja sm. hämeen murteessa tykö- (kk. tykö, tykönä, tykö-ä).

... postpositionaalikaasusten geminaatta -nn- on assimilaation tulos nr:stä: poigan/roks, ja johon kuuluva -n- on ollut genetiivin pääte. Etelävepsän partikkeleilla von (< *lõna) 'luota', vost (< *lõsten) 'luokse' ja võnpä (n>n) 'luota' — on keski- ja äänismurteissa enimmäkseen n-alkuisia vastineita. Näiden edessä on tavallisimmin genetiivi (maianno)[1].

---

[1] E. A. Tunkelo, VKÄ s. 427.

F. J. Oinas[1] epäilee siitä, että -nn- voi paikoittain lyhentyä n:ksi, koska puuttuvat esimerkit progressiivisesta assimilaatiosta (nn > nn) keski- ja pohjoisvepsässä.

lõ-sijojen ryhmä on vanhaa alkuperää myöhäissyntyisistä sijoista, koska siihen kuuluva postpositio on itsenäisyytensä postpositiona melkein menettänyt ja sijapäätteenä on kehittynyt monenlaisesti.

lõ-sijojen ryhmään kuuluvat aproksimatiivi ja egressiivi. Seuraavasti käsitellään niitä erikseen.

---

[1] F. J. Oinas, DSPCBL s. 127–128.

1). Aproksimatiivi.

Apr:lla on vepsässä kaksi päätettä:

a) -nnost 'luokse', jonka st-elementti on E.A. Tunkelon[1] mukaan kehittynyt seuraavasti: postp:n nost varsta lō- + lat. pääte -s + partikkelin suffiksi -ten (*lō/s -ten > -nnost, -nost). Samaa mielipidettä on F.J. Oinas[2].

vK:ssä on yleisesti tapahtunut assimilaatio: -nnost > -nnost, vE pääte on -nost. vP:ssä esiintyvät sijapäätteet -nno ja -nnu, jotka ovat siirtyneet myös keskivepsän murteisiin (Šimjärvelle). Šimjärven -nu on foneettisen kehityksen säännöllinen tulos (-nor > -nou > -nū > -nu...)[3]. Lähtömuoto on seuraava:

*lō- + lat. pääk -k > -nno, -nnu.

b) -nou, -nnou < *lō- + ess. pääk-na, joka

---

[1] E.A. Tunkelo, VKÄ s. 427.

[2] F.J. Oinas, DSPCBL s. 135.

[3] F.J. Oinas, DSPCBL s. 133.

liittyy genetiiviin ja merkitsee 'luona'. vE pääte -rou (-nl > -ll > -ll > -r), vP -nno ja -nnu ((-n)rou > n/nou > -nno) ja vK pääte -nno.

Huomattava on yhtymä vK ja vE:stä: -nor ~ nou ~ -nū, joka sisältää kaksi sijamerkkiä nimittäin postp:n -no, joka ennen oli paikallissija, ja adessiivin päätteen -r:n[1].

Vepsän kk:ssä ovat aproksimatiivin päätteet -nnost 'luokse' ja -nno 'luona'.

Koska sija on kehittynyt postp:n luo liittymisestä genetiiviin, se ilmaisee nykyäänkin jkn luokse siirtymistä t. jonkun luona olemista[1].

Seuraavia esimerkkejä käsitellään edellä mainitulta taholta.

Jkn luokse siirtymistä ilmaisevat:
-nnost: miń̆ä mäṇen veräjannost (Ariste SU 54, 92) 'minä menen ulko-oven luo', miń̆ä mäṇen vratšannost (Aris-

---

[1] F. J. Oinas, DSPCBL s. 135.
[2] P. Palmeos, Karjala Valdai murrak s. 35.

te SU 54, 92) 'minä menen lääkäriin', mäń vel'l'idénnost 'meni veljien luo' (Setälä NÄKM 278), ak hüris melis akaižennost kodihe gokseb 'vaimo hyvillä mielin juoksee kotiin akan luokse' (Setälä NÄKM 243), h'än zäidi hīdénnost 'hän poikkesi heidän luokseen', mäni habažennost pehkonnost 'meni haapapensaan luo'

-nno: miń'ä mänen it'šiń mameinno (Ariste SU 54, 72) 'minä menen äitini luo', tuli ak ukonno 'akka tuli ukon luo' (Setälä NÄKM 358), vrat'š tuli hänenno 'lääkäri tuli hänen luokseen', miń'ä ajen tatęinno 'minä ajan isän luo', vel'l' pani sturan iknanno 'veli pani tuolin ikkunan luo'.

Ikn luona olemista ilmaisevat:

-nno: h'än sīžui storanno 'hän seisoi pöydän luona', mij ištuimęi pinonno 'me istuimme nuotion luona', škoranno sur sad 'koulun luona on suuri

tarha', pert'inno jokseb jogi 'talon luona virtaa joki'

-nnon (-nnor), -nnū: sīžun verājannor (Ariste SU 54,92) 'seison ulko-oven luona', a kudam ol' ezmaine d'evotsk akannū, se meherę l'äks 'joka ensimmäisenä oli akan luona, meni naimisiin' (Setälä NÄKM 254).

2). Egressiivi.

Vepsän -*nompäi*, -*nnorpei*, -*nnoupäi* jne. 'luota' on kokoonpantu tavuista -*nom* (< -*non*-), -*nnor*-, -*nnou*- jnp. (< **lõna* 'luota') ja „separaatio"-sijan päätteistä -*päi*, -*pei*, -*päi*, -*pei* jne. (< **päin* 'päin')[1].
Sijä ilmaisee jonkun luota poistumista. Egressiivin päätteitä käytetään murteittain seuraavasti:
vE -*nompä*, vÄ -*nnopai*, -*nnupai*, vK: -*nnoupäi* (-*nnoupäi*) (Pondalassa), esim. *tütrennoupäi* 'tyttären luota' (Kettunen NVM 82)
-*nnopei*: *laukannnopei astui äi rahvast* 'kaupalta tuli paljon väkeä', *miiä läksin hänennnopei* 'minä lähdin hänen luotansa'
-*nnorpei*: *lähtę minunnarpei* 'menehtäni (pois)'
-*nnostpei*: *mašin ajoi školannostpei* 'auto ajoi koululta'
-*nnoupei*: *kaži mäni pätšinnoupei* 'kissa meni uunin alta', *barbeižennoupei* 'varnun luota' (Kettunen NVM 127).

Post- ja prepositioiden tehtäviä.

Post- ja prepositioilla ei ole tavallisesti itsenäistä leksikaalista merkitystä, ne saavat sen vasta nominien yhteydessä.
Post- ja prepositiot (= suhdesanat) ilmaisevat monenlaisia suhteita lauseenjäsenten välillä – se on niiden syntaktinen tehtävä. Post- ja prepositioiden morfologinen tehtävä on se, että niitä yhdessä substantiivien kanssa käytetään ilmaisemaan sijatehtäviä, saaden täten kontekstissa tietyn merkityksen.

Keskivepsän murteessa post- ja prepositiot ilmaisevat yhdessä substantiivien kanssa paikan, suunnan, ajan, tavan, syyn, harvoin määrän ja päämäärän. Post- ja prepositioilla ovat samat tehtävät kuin sijapäätteillä, niitä käyte-

tään ilmaisemaan adverbiaalisia suhteita.

X X X

Suuntaa t. paikkaa ilmaisevat post- ja prepositiot (yhdessä substantiivien kanssa) ovat enimmäkseen kolmesuuntaisia, s.o. ne vastaavat kysymyksiin mihin?, missä?, mistä? kuten paikallissijatkin. Ne ovat seuraavat:

ar, arre, arpei 'alla, alle, alta', edhe, edeez, edes 'eteen, edellä, edessä', edou, edü 'edellä', jäl'ghe 'jälkeen, perästä', kes'k, kes'kes, keskhe, keskü 'keskeen, keskellä, keskessä, keskespei 'keskeltä', kohtas, kohtha, kohtu 'edessä, eteen, kohtaan, vastapäätä', raptas, raptha 'syrjässä, syrjään, vieressä, viereen', läbi 'läpi', l'ähen 'lähellä', möd, mödha, möto 'myöten, pitkin', pit'kin 'pitkin', poikpoli 'pitkin, pitkinpuolin', porre, porhe 'puolelle, puoleen', päha, päst, pärre 'päähän, päällä, päälle', p'ä-

l'it'ši 'päällitse, yli', pås 'päässä', rindaɹ(ę), rindou 'rinnalla, -lle', r'ünnaɹę, r'ünnas 'reunalle, reunassa', siręs, sirhe 'vieressä, viereen', s'ir'it'ši 'ohi, ohitse', taga, tagapęi 'takana, taakse, takaa', vast 'vasten', vastpęi 'vastasta, nojalta', -verhe 'viereen', ül'emba 'ylemmä, yläpuolella', ümbr'i 'ympäri, -lle'.

Huomautettakoon, että muutamat edellä luetelluista ovat monimerkityksisiä (ks. taulukkoa yhteenvedossa). Seuraavassa käsitellään ensin postpositioita.

aɹ, aɹɹę, aɹpęi ilmaisee paikkaa, mihin toiminta suuntautuu, missä jokin sijaitsee, esim.
gad om hīn'ån aɹ 'mato on heinän alla', koir jei mašinan aɹɹę 'koira jäi auton alle', min'ä hīt'in sapkat kravat'in aɹpęi (Ariste SM 541 94)

edęs osoittaa esineen t. olennon asuinpaikkaa toisten suhteen tai suuntaa: stoɹaɹ om minęi

edęs stokan (Ariste SU 54, 155)' minun edessäni on pöydällä lasi'

jäl'ghe merkitsee esineen t. olennon asuinpaikkaa jonkun suhteen: koza jokśi akarę jäl'ghe' vuohi juoksi akan jälkeen'

keś'khe osoittaa jonkun asuinpaikkaa toisten suhteen: išttazę babarn(a)d'en keś'khe' istutaan vaapukoiden keskeen'

kohtas, kohtha osoittaa esineen t. olennon asuinpaikkaa toisten suhteen t. suuntaa, esim. panę ńetsę vödr uksén kohtha' pane se ämpäri uksen eteen'

raptas, raptha osoittaa syrjäistä paikkaa: koń'd' mäńi metsan raptha' karhu meni metsän syrjään'

ḿöd, ḿöto ilmaisee paikkaa, esim. ḿö tuliba vet ḿöd' he tulivat vettä myöten'

parę̄rę, parhe ilmaisee paikkaa ja suuntaa: turgat ī mīd'än parhe' tulkaa (käykää) myös meidän puolellemme'

päha, pär(ę), pås osoittaa jonkun pääl-

lå sijaitsemista, paikkaa, suuntaa: prihaiṅe l'ibui patsham påha 'poika küpesi patsaan päähän', ak ištub poid'hīd'en pär 'akka istuu portaiden päällä (portailla'. Enimmäkseen käytetään tässä tapauksessa analüütista ilmaisua. Sanasta pä 'pää' ei käytetä ulkopaikallissijoja, koska ne ovat muuttuneet postpositioiksi. Sanotaan pän pärę 'pään päälle' (eikä pärę 'päälle).

rindarę, rindar osoittaa esineen tai olennon asuinpaikkaa: hän sīžut'he miṅi rindarę (Ariste SU 54, 31) 'hän seisahti minun viereen'

ŕüunarę, ŕüunas ilmaisee paikkaa, jkn rajalla sijaitsemista: met'san ŕüunas kuru pert' (metsän reunassa on vanha pirtti'

siręs, sirhe (ks. ŕüunarę): koir ištub veräin siręs 'koira istuu ulko-oven vieressä'

taga, tagapęi ilmaisee paikkaa ja suuntaa: hän kirjutaß stoлan taga (Ariste SU 54, 65) 'hän

kirjoittaa pöydän takana'

vast, vastpęi (ks. taga): troppah'tiba bokarę mad vast 'heittäytyivät kyljelleen maata vasten' (Kettunen VMLT 64)

-verhe merkityksessä 'viereen' (vrt. sirhe): panę mud aidverhe 'pane luuta aitoviereen'

ümbri ilmaisee paikkaa esineen ulkorajalla, myös läheisyyttä: scurbarves ümbri oma notad 'ympäri Kurbarvea on nuottia (Kettunen NVM 26).

Paikkaa ja suuntaa ilmaistaan seuraavilla prepositioilla:

edęręz, edū, edou osoittaa esineen tai olennon asuinpaikkaa toisten suhteen t. suuntaa: h'än m'äni edū mindęi 'hän kävi minun edelläni'

kes'k, kes'kū osoittaa jkn asuinpaikkaa toisten suhteen: mij el'amęi kes'kū d'eręunad 'me elämme keskellä kylää'

l'äbi ilmaisee suuntaa, jostakin lävitse menemista: 'läbi s'egras

ǵokśęb' juoksee seulasta lăvitse (Setălă NĂKM 251)

l'ăhen merkitsee esineen t. olennon tilaista lăheisyyttă: l'ăhen škoлas om park 'lăhellă koulua on puisto'

mŏdha (ks. ḿŏd): mŏdha ńitud kargabad l'ŏtsuižed 'mŭttyă myŏten hyppivăt sammakot'

pit'kiń, poikpoli osoittavat suuntaa: jăniš jokśęb pit'kiń dorogas 'jănis juoksee tietă pitkiń'

p'ălit'ši osoittaa jonkun esineen t. olennon paikkaa, suuntaa: l'ind leńdi p'ălit'ši pert'iš (Ariste SU 54₁ 54) 'lintu lensi pirtin yli'

śiŕit'ši ilmaisee paikkaa: jokśiba dorogadme śiŕit'ši midé pert'iš (Ariste SU 54₂ 15) 'juoksivat tietă pitkin meidăn pirtista ohitse'.

X X X

Aikaa ilmaisevat post- ja prepositiot ovat enimmăkseen samat, jotka ilmaisevat paikkaa ja suuntaa. Aikaa ilmaisevan merkityk-

sen ne saavat sütä substantiivista, johon ne kuuluvat. Ne ovat seuraavia: aiga(n) 'aikana, läsnä ollessa', aigembas 'ennen', edü (edon) 'ennen', jälghe 'jälkeen', keskü 'kesken', pälitšü 'kuluttua', vast 'vasten', ümbrii 'tienoilla'. Postpositioita:

aiga(n) ilmaisee aikaa, jolloin jotakin tapahtuu, sillä on ainoastaan ajallinen merkitys: löumei elihes tsarin aigan 'vaikeasti elettiin tsaarinvallan aikana'

pälitšü osoittaa aikaa, jolloin jotakin tapahtuu t. on tapahtunut: nedališ pälitšü mij üäheiei adiveihe 'niikon kuluttua me menemme vierailuun'

ümbrii osoittaa likimääräistä aikaa: ronges ümbrii tuli mama 'äiti tuli keskipäivän tienoilla'.

Aikaa ilmaisevia prepositioita:

aigembas käytetään ainoastaan ajallisessa merkityksessä: sizar tuli aigembas velled 'sisar tuli ennen veljeä'

edü (edon) ilmaisee mennyttä aikaa: meja kezä tšabat kaskü edü

heinantegod 'meillä kesällä hakkaavat kaskia ennen heinäntekoa (Kettunen VMLT 129)

jälghe osoittaa aikaa, jonka jälkeen jotakin tapahtuu: jälghe murgńäd mänęn śeńhe (Ariste SU 54, 96) aamiaisen jälkeen menen sieneen

keskīń ilmaisee ainoastaan aikaa: priha mäńi kod'he keskīń śvad'bas 'nuorukainen meni kotiin kesken häitä'

vast (ks. päli'tši): direktor turęb vast ruwnad 'johtaja tulee vasten keskipäivää'.

x x x

Tapaa ilmaisevat post-ja prepositiot yhdessä substantiivien kanssa vastaavat kysymykseen miten?, millä tavoin?. Ne esiintyvät myös paikkaa ja suuntaa ilmaisevina post-ja prepositioina. Ne ovat:

kartté 'tavalla, mukaan, (jku) kielellä', mód, mióto, módha 'myöten'

pitkiŋ, poikpoli 'pitkin', päliťťi 'kautta, päällitse', ümbri 'ympäri'. Esimm.

karťťe ilmaisee tapaa, muuta merkitystä sillä postp:lla ei ole: koŋďjaŋ karťes söb 'karhun tavoin syö' (Kettunen VMLT 129)

niöd, nöďhä, niöťo ilmaisee jotakin myöten liikkumista: hän tuli niölé jogut niöd 'hän tuli meille jokea myöten'

pitťkiŋ, poikpoli (ks. niöd): pitťkiŋ järvehe ajoi 'ajoi pitkin järveä'

päliťťi (vrt. sm. kautta): hän andoi kirjan päliťťi sizareš 'hän antoi kirjeen sisaren kautta'

ümbri osoittaa esineen ulkorajaa: lapšed jokšiba ümbri puiš 'lapset juoksivat ympäri puiden'.

X X X

Syytä t. päämäärää merkitsevät postpositio täh, täht 'tähden, varten, takia' ja prepositio päliťťi 'tähden

t'äh, t'äht ilmaisee estävää syytä, jonka takia ei saa jotakin tehdyksi: mij vihman t'äht ńi̯kuda ī mändut 'sateen takia emme menneet mihinkään', lapsen t'äh jein kod'he 'lapsen takia jäin kotün' kali-verk om särgin t'äht 'käesverkko on särkeä (pyyntiä) varten (Kettunen VMLT 543)

p'äl'it'ši ilmaisee syytä: vojeńńijad it'šezę kesken toraiźibä p'äl'it'ši ńit'šiš (Ariste SU 54, 155) 'sotilaat rütelivät keskenään tyttöjen tähden'.

x x x

Määrää ilmaistaan post- ja prepositioilla, joilla paikkaa ja suuntaakin. Kvantitatüviset tehtävät ovat postp:lla taga 'taakse' ja prep:lla p'äl'it'ši 'enemmän kuin', ümbri 'suunnilleen'.

taga (vrt. ven. za): hän andoi mehezę videntoškume virstan taga 'hän antoi miehelään (hänet) vüdentoista virstan taakse' (Kettu-

nen NVM30)

p'älit'ši merkitsee runsautta: p'älit'ši regen andōma 'enemmän kuin kuorman (t. yli reen) annoimme' (Kettunen VMLT 542)

ümbri osoittaa likimääräistä arviota: d'erunhassei ümbri vir'stad 'kylään on suunnilleen virstä'.

x x x

Keskivepsässä esüntyy vielä eksklusüvinen prepositio krome 'paitsi', joka osoittaa, että nomini, johon se kuuluu, ei ole lukuunotettu, esim. kaik krome händast tuliba 'kaikki tulivat paitsi häntä'.

x x x

Muita suhteita ilmaistaan postp:lla sijas 'asemesta, sijasta' ja prep:lla mesto 'id'. Kumpikin merkitsee jonkun korvaamista, esim. emindam pan t'on sijas ougen 'äitipuoli pani pellavien asemesta olkia' (Setälä NÄKM 230),

ottiba muzikad mesto virkadén
'(he) ottivat lusikat haarukai-
den asemesta'.

Yhteenveto.

Suurin osa keskivepsän post- ja prepositioista oli alkuaan substantiiveja, joiden tiettyjä sijoja alettiin käyttää post- ja prepositioina. Niitä käytetään monessa sijassa, enimmäkseen sisä- t. ulkopaikallissijoissa, mutta paradigmaltaan ne ovat vaillinnaisia.

Eniten käytetään postp:ta genetiivin ohella. Siitä voi päättää, että genetiivi on sen substantiivin attribuutti, jonka sija postpositio on (vrt. iknan sires 'ikkunan vieressä', metsan riünas 'metsan reunassa', jogen päs 'joen päällä' jne.). Partitiivin ja „inessiivin" yhteydessä käytetään pääasiallisesti prepositioita.

Post- ja prepositiot ovat luvultaan enimmäkseen yksikössä, monikossa esiintyvät: keskiŋ 'keskeen', pitkiŋ 'pitkin', päliti

päällitse, yli, enemmän kuin, kuluttua', polin' (johonkin) suhteen, jostakin', siritši' ohitse, ohi'.

Koska vepsäläiset asuvat venäläisten joukossa, he ovat lainaneet venäjästä myös muutamia prepositioita: krome 'paitsi', mesto 'asemesta'.

Produktiivisia post-ja prepositioita ovat: ar, arrę, arpęi 'alla, alle, alta', edū (edou) 'edellä, ennen', jälges, jälghe 'jälkeen, perästä', kesk, keskes, keskhe 'keskellä, keskessä, keskeen', pär, pärę 'päällä, päälle', pälitši 'päällitse, yli, enemmän kuin', päha, päs 'päähän, päässä', taga, tagapęi 'takana, taakse, takaa', täh, täht 'tähden, varten', ümbri 'ympäri'.

Harvinaisempia ovat: edęręz 'edellä', poikpoli 'pitkin', sirę̄s 'vieressä', tagūtši 'takaa, puolesta'.

Kuten jo edellä on huomautettu, osoittavat sgr. kielet kehityssuuntaa sijajärjestelmän rikastuttamiseen (esim. myöhäissyntyis-

ten sijojen kehittyminen).

ke-postpositiot ovat keskivepsässä paljon lyhentyneet. Eniten käytetään muotoja -ke, -ḱe, toiset (-ked, -ken) ovat harvinaisia. Komitatiivisen perussanan attribuutti on aina genetiivissä, esim. ńeńiden deŋgoid'e-ke 'neine rahoinensa', toižid'e ńit'šukeižid'eŋke 'toisten tyttöjen kanssa' jnp. Genetiivin -n on yksikössä enimmäkseen säilynyt (mamaŋke) ja monikossa hävinnyt (virzuid'e-ke), mutta joskus se voi tulla esiin myös monikossa (reguižid'eŋke 'rekien kanssa').

mö-partikkelia käytetään keskivepsässä prolatiivisessa tehtävässä. Foneettisena omaperäisyytenä voi huomauttaa partitiivin d:n säilymistä kauempana sanassa. Se voi tässä esiintyä yksitavuisten (sodme) sanojen vaikutuksesta. Sijapäätteet -me, -mö, -mu jne. voivat joskus liittyä attribuuttiin (esim. kuivadmö kujost'mö). Prolatiivi-komitatiivi välittää usein venäjän no-konst-

ruktiota (vrt. vK venåi kelt'me — ven. по русскому языку).

Vepsån terminatiivipostpositio osoittaa lyhenemistendenssiä (*sāden > *saen > sain > -sai). sā-sijapäätteitä käytetään pääasiallisesti illatiivin ohella, se ei liity attribuuttiin (net-se peihässei 'siihen päivään asti'). Näyttää siltä, että terminatiivi-postpositio ilmaisee usein venäjän kielen konstruktiota go rero-либо 'johonkin asti' (vrt. seuraavia esimerkkejä: ehthassei — go berepa 'iltaan asti', kagrhassei — go шея 'kaulaan asti', revol'utsijahassei — go революции 'vallankumoukseen asti' jne.).

päi-separaatio esiintyy vK:ssä postpositionaalielatiivin ja-ablatiivin sekä illatiivin-direktiivin muodoissa. Postpositio päi merkitsi alkuaan suuntaa ja on ollut uusien sijojen muodostamisella kaikkein produktiivisempi.

Kun -päi on liittynyt illatiiviin, niin on kehittynyt uusi suun-

taa merkitsevä sija — illatiivi-direktiivi (vastaa kysymykseen mihin päin?, mihin suuntaan?).

Postp:n ar 'alla' liittymisestä geneettisessä olevaan perussanaan on kehittymäisillään sija — subessiivi — sijapäätteineen -ar (vK, vÄ), -au, -ou (vK) ja -ā (vE).

Postp. päin 'päällä' on muodostamassa uutta sijaa — superessiivi — päätteineen -päin (vK, vÄ), -päin (vK) ja -pā (vE).

lō-partikkeleita ja sijapäätteitä vK:ssä voi ryhmittää seuraavasti:

1. *lō- + lat. pääte -s + partikkelin suff. -ten > > -nnost, -rost.
2. *lō- + lat. pääte -k > -nno, -nnū.
3. *lō- + ess. pääte -na > -rou, -nnou, -nar.
4. *lō- + gen. pääte -n > -nno.
5. *lōna + separaatio-sijan pääte -päin > > -rompā, -nnopei, -nnarpei, -nnoupei jne.

lō-muodot ovat vepsässä lyhentyneet (vrt. sm. luona, luokse, luota) ja kehittyneet sijapäätteiksi. lō-sijojen ryhmä on vanhaa alkuperää. Sitä osoittaa se seikka, että attributti

saa usein itselleen sijapäätteen, esim. toižennū peŕtinnost 'toisen pirtin luokse' jne.

Post- ja prepositioita käytetään ilmaisemaan adverbiaalisia suhteita. Eniten on keskivepsässä paikkaa t. suuntaa ilmaisevia post- ja prepositioita, seuraava on aikaa merkitsevien post- ja prep:den ryhmä, toisia on vähemmän.
Aikaa ja tapaa (suuntaa t. paikkaa vähemmän) ilmaistaan keskivepsässä enimmäkseen prepositioiden avulla. Tässä tulee ilmi venäjän kielen vaikutusta, vrt. seuraavia esimerkkejä:
vK jälghe voinad – ven. после войны – sm. sodan jälkeen
vK läbi katuzes – ven. через крышу – sm. katon lävitse
vK piťkiń dorogaha – ven. по дороге – sm. tietä pitkin
vK ümbŕi peŕtiš – ven. вокруг дома – sm. talon ympäri jne.

Suomessa käytetään niissä tapauksissa yleensä genetiiviä, vepsässä (kuten venäjässäkin) eri sijoja (part., illat., „iness." jne., venäjässä родит., винит., предл.).
Suurin osa keskivepsän post- ja prepositioista on yksimerkityksisiä, esim.

alla), alle, alpei 'alla, alle, alta', kartte 'tavalla, mukaan', kes'k, kes'kes 'keskellä, keskessä', raptas 'syrjässä', l'äbi 'läpi', l'ähen 'lähellä', sijas 'sijasta, asemesta', täht 'tähden' jne. Monimerkityksisten post- ja prepositioiden käytöstä antaa yleiskatsauksen seuraava taulukko:

	Paikkaat. suuntaa	Aikaa	Tapaa	Syytä ja päämäärää	Määrää
edŭ	+	+			
jäl'ghe	+	+			
möd	+		+		
pit'kiń	+		+		
p'älitši	+	+	+	+	+
taga	+				+
vast	+	+			
ümbŕi	+	+	+		+

Kirjallisuutta

Ariste, P., Adverbide areneemisest läänemere keeltes. — Teaduslikud tööd, pühendatud TRÜ 150. aastapäevale. Tallinn 1952.

Hakulinen SKRK = L. Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys, Helsinki 1961.

Hämäläinen, M. - Andrejev, F., Vepsa-venäläine vajennik Leningrad 1936.

Hämäläinen - Andrejev VKG = M. Hämäläinen - F. Andrejev, Vepskijan kelen grammatik Leningrad 1934.

Jännes, A., Suomen partikkelimuodot Helsinki 1890.

Kettunen VMLT = L. Kettunen, Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus Helsinki 1943.

Kettunen NVM = L. Kettunen - P. Siro, Näytteitä vepsän murteista Helsinki 1935.

Oinas DSPCBL = F. J. Oinas, The development of some postpositional cases in balto-finnic languages Helsinki 1961.

Palmeos, P., Karjala Valdai murrak Tallinn 1962.

Penttilä, A., Suomen kielioppi Porvoo 1957

Setälä NÄKM = E. N. Setälä – H. Kala, Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista Helsinki 1951.

Tunkelo VKÄ = E.A. Tunkelo, Vepsän kielen äännehistoria Helsinki 1946.

Vuorela SSK = T. Vuorela, Suomensukuiset kansat Helsinki 1960.

Käsikirjoituksellisia lähteitä
(ne sijaitsevat SUS suomalais-ugrilaisten kielten laitoksen arkistossa):

Ariste SU$_{54,2}$ = P. Ariste, Vepsa tekste
Tartu 1954.

Дубровина, З.М., Послелоги и предлоги в современном финском литературном языке (väitöskirja)
Ленинград 1952.

Kont, K., Postpositsioonidest fekkimud käänded läänemeresoome keeltes Tartu 1948.

Lyhenteet

abl. = ablatiivi
ades. = adessiivi
allat. = allatiivi
apr. = aproksimatiivi
esim. = esimerkiksi
esimm. = esimerkkejä
ess. = essiivi
gen. = genetiivi
illat. = illatiivi
ims. = itämerensuomalaiset kielet
iness. = inessiivi
jne. = ja niin edespäin
jnp. = ja niin poispäin
jkn = jonkun
kk. = kirjakieli
ks. = katso
lat. = latiivi
lv. = liiviksi
mm. = muunmuassa
nom. = nominatiivi
ns. = niin sanottu

part. = partitiivi
postp. = postpositio
prep. = prepositio
sgr. = suomalais-ugrilainen
sm. = suomeksi
s.o. = se on
suff. = suffiksi
Ši = Šimjärvi
t. = tai
transl. = translatiivi
vE = etelävepsä (t. - Vepsäjä)
ven. = venäjäksi
vir. = viroksi
vK = keskivepsä (t. - Vepsäjä)
vP = pohjoisvepsä (t. - Vepsäjä)
vps. = vepsäksi
vrt. = vertaa
vtj. = vatjaksi
vÄ = äänisvepsä (t. - Vepsäjä)

Sisältö

		sivu
	Esipuhe	2
I.	Post- ja prepositioita Keski-Vepsäjässä	6
II.	Post- ja prepositioiden alkuperää, niiden suhteita toisiin sanaluokkiin	13
III.	Post- ja prepositioita sijojen ohella	24
IV.	Myöhäissyntyisiä sijoja keskivepsässä	37
V.	Post- ja prepositioiden tehtäviä	65
	Yhteenveto	78
	Kirjallisuutta	85
	Lyhenteet	88